

بررسی راهکارهای مؤثر سازمان های محلی تسهیلگر مشارکت جمعی در فرایند توسعه روستایی

مطالعه موردی: روستای حصار گلی در دهستان جوادآباد، شهرستان ورامین

پیمان فلسفی، سمیه جنگ چی کاشانی، لادن بینا، محبوبه شاملوجانی بیگ، ریحانه ریاحی

استادیار پژوهش سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، آدرس ایمیل: p.falsafi@areo.ir

دکترای مدیریت توسعه کشاورزی و پژوهشگر، آدرس ایمیل: Somayeh_kashani58@yahoo.com

کارشناس ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، معاونت آب و خاک وزارت جهاد کشاورزی، آدرس ایمیل: ladan.bina@yahoo.com

کارشناس ارشد خاکشناسی و تسهیلگر توسعه روستایی، آدرس ایمیل: shamloo.mah@gmail.com

کارشناس ارشد ترویج و آموزش کشاورزی

چکیده

ارتقاء کیفیت برنامه های توسعه مشارکت بهره برداران از جمله اقدامات عاجل پیش روی دستگاه های اداری در بسیاری از کشورها است. استفاده کارا، موثر و پایدار از سرمایه گذاری های به عمل آمده در حیطه کشاورزی، درگروی مشارکت فعال کشاورزان وجوامع محلی ذینفع و براساس نیاز واقعی آنان است. هدف این مقاله بررسی راهکارهای مؤثر سازمان های محلی تسهیلگر مشارکت جمعی در فرایند توسعه روستایی است. روش تحقیق در این مطالعه، کیفی و روش نمونه گیری از نوع گلوله برفی می باشد، همچنین به منظور تحلیل وضع موجود از ماتریس زوجی استفاده شده است. داده های کیفی شامل جملات مستقیم از مردم درباره تجربیاتشان، دیدگاه ها، احساسات و دانش آنهاست که از طریق مصاحبه، یادداشت جزئیات فعالیت ها، رفتارها و اقدامات مردم و مشاهده اسناد جمع آوری گردیده است. در تحقیق حاضر به منظور افزایش قابلیت اعتماد تحقیق از فنونی مانند موقعیت محقق در زمینه اجتماعی، سه وجهی سازی و بازرسی پیشگام استفاده شده است. بر اساس نتایج تحقیق و با توجه به مسائل و مشکلات این روستا از جمله محرومیت، دوری از شهر، کمبود امکانات آموزشی و عدم فعالیت کارشناسان آموزشی و ترویجی در روستا و .. توجه ویژه به سازمان های محلی تسهیلگر مشارکت جمعی و ارائه آموزشهای متناسب با نیاز کشاورزان و دامداران اعم از زنان و مردان پیشنهاد می شود.

کلمات کلیدی: سازمان های محلی تسهیلگر، مشارکت، توسعه روستایی

Investigating Effective Solutions, the Local Organization of Facilitator collective Participation in the Rural Development Process (Case study: Hesargoli village in Javadabad in Varamin) Peyman Falsafi , Somayeh Jangchi Kashani , Ladan Bina ,Mahbobeh Shamlo Bek, Reyhaneh Riahi

Research associate professor, organization for researches, education and agricultural promotion Email:
p.falsafi@areo.ir

Researcher and Ph.D in agricultural promotion management , Email:Somayeh_kashani58@yahoo.com

Master's degree in Agricultural Extension and Education , Email: ladan.bina@yahoo.com

Master's degree in pedology and facilitator in rural development

Master's degree in Agricultural Extension and Education

Abstract

Promotion of the quality of the participation development program for stakeholders is among the urgent measures before administrative bodies in many countries. Effective, Efficient and sustainable utilization of the investments made in the field of agriculture is subject to participation of farmers and the local beneficiary communities and based on their real needs. This paper aimed at studying the role of knowledge and local researches in attracting sustainable participation of farmers in rural local organizations. This was done by a case study in Hesargoli village in Javadabad in Varamin County. The research method is qualitative and the samples have been taken through snowball method. Moreover, the paired matrix was used for analyzing the status quo. The qualitative data including direct statements said by the people on their experiences, their feelings and knowledge collected through interviews, noting the details of activities, behaviors and actions, and observing documents. In this research, in order to increase the reliability as well as the researcher's position in the social context, we used triangulation and pioneering inspection. Based on results of the research and due to problems of this village especially under development, remoteness from city, lack of educational possibilities and absence of extension and education experts in the village and etc, it is suggested that especial attention to be given to organizations facilitating public participation and provision of trainings appropriate the needs of the farmers and livestock producers including men and women.

Keywords: Rural local organizations, participation, Rural Development

مقدمه

در نظام ترویج مبتنی بر پارادایم مشارکتی توسعه، یکی از روش های مورد تأکید برای ارتقای مشارکت در جامعه روستایی، ایجاد گروه های مستقل برای انجام فعالیت های تیمی است. در این راستا، یکی از شیوه های مورد استفاده، به کارگیری سازمان های محلی تسهیلگر مشارکت جمعی جهت ظرفیت سازی و ایجاد حرکت در جامعه و توسعه روستایی است (لشگرآرا، فرهاد و شریف زاده، ابوالقاسم، ۱۳۸۲). کلمه تسهیلگر از واژه ی فرانسوی به معنای سهل و آسان گرفته شده است. از نظر پیشینه واژه تسهیلگر اولین بار در اواخر دهه ۱۹۷۰ در غرب به کار رفته است. تسهیلگران به منزله کارگزاران تغییر هستند که متناسب با سطح مهارت و منشی که در پیش گرفته اند، در جهت توسعه و بهبود عملکرد افراد، گروه ها و سازمان ها کمک می کنند. ایجاد سازمان های محلی که زنان در آن مشارکت گسترده و فعال داشته باشند بسیار تأکید شده است. از جمله راه کارهای پررنگ نمودن نقش تسهیلگران میتوان به حمایت از تاسیس شرکت های تعاونی تولیدی زنان در بخش کشاورزی و صنایع دستی، بهبود دسترسی زنان به خدمات ترویجی کشاورزی، ارائه آموزش های فنی و حرفه ای برای زنان روستایی و دسترسی زنان روستایی به اعتبارات از طریق رفع موانع مربوط اشاره نمود (بی نام، ۲۰۱۱).

طالب (۱۳۹۱) در پژوهشی تحت عنوان ارزیابی نقش مشارکت در طرح های توسعه مناطق روستایی (بررسی موردی طرح های تجمیع مناطق روستایی) در قسمت یافته های پژوهش مشخص نموده است که مشارکت به معنای همکاری روستاییان در طرح های تهیه شده توسط دیگران نیست، بلکه مشارکت سطوح مختلفی دارد و مشارکت مطلوب، زمانی پدید می آید که روستاییان بتوانند در سطوح ذهنی، عینی، تصمیم گیری و اجرایی، دخالت داشته باشند. علاوه بر این، برنامه ریزی مناسب و استفاده از توانایی های روستاییان، می تواند بستر مناسبی برای موفقیت طرح های تجمیع فراهم کند. در ادامه ضمن تأیید استفاده از نظریه های مشارکت و به کارگیری نگرشی جامع و کل نگر برای تبیین نقش مشارکت مردم در طرح شهرک و طرح های مشابه با آن، توجه به راهبرد مشارکت در توسعه روستایی، و نظریه های مربوط به توسعه روستایی مشارکتی، اجتناب ناپذیر است. نتایج تحقیق برقی (۱۳۹۲) در پژوهشی تحت عنوان بررسی عملکرد شوراهای اسلامی روستا و میزان مشارکت مردم در توسعه روستایی مطالعه موردی (دهستان حسین آباد شهرستان نجف آباد) نشان دهنده این بود که در عملکرد شوراها در حوزه اقتصادی با توجه به آزمون دو جمله ای نسبت مشاهده شده، معنی دار نبوده است. عملکرد اجتماعی شوراها مطلوب تر از وضعیت اقتصادی و بیشتر از سطح متوسط می باشد و در حوزه فرهنگی کمتر از سطح متوسط بوده است. همچنین بررسی میزان مشارکت مردم در توسعه روستا نشان می دهد که از سطح متوسط بیشتر است.

زنگ (۲۰۱۵) در مقاله ای تحت عنوان مشارکت روستاییان در ساخت فرهنگ جامعه روستایی بیان نموده که توسعه ساخت و ساز فرهنگ جوامع روستایی بدون مشارکت روستاییان صورت نمیگیرد و از همه مهمتر، عدم وجود امکانات و مناسبتهای فرهنگی مناسب، عدم دانش کافی و محدودیت توانایی روستاییان از موانع اصلی در مشارکت روستاییان برای ساخت فرهنگ جوامع روستایی است و در نهایت نتیجه این بوده که برای ترویج مشارکت در ساخت فرهنگ جامعه روستایی باید به تقویت آموزش، بالا بردن کیفیت، شدت و شور و شوق و توانایی روستاییان به مشارکت پرداخت.

ستنلی (۲۰۱۶) در مقاله ای تحت عنوان مشارکت در فعالیتهای اقتصادی غیرکشاورزی روستا میگوید بسیاری از کشورهای درحال توسعه با افزایش ناتوانی بخش کشاورزی مواجه هستند. بنابراین برای حمایت از معیشت روستایی، مشارکت در فعالیتهای غیرکشاورزی ضروری است و تأکید میکند که هر گونه مشارکت در فعالیتهای اقتصادی با هدف بهبود معیشت روستایی را باید هدف قرار داد.

دورگا(۲۰۱۷) در مقاله‌ای تحت عنوان مشارکت مردم در توسعه به این نتیجه رسیده است که با توجه به اینکه هدف از مشارکت به دست آوردن شتاب در فرآیند توانمندسازی انسان و همچنین شرط ضروری برای توسعه است، دانشمندان معاصر نیز باید به دفاع از مشارکت مردم در پروژه‌های توسعه بپردازند و شیوه‌های مشارکتی هنوز در مرحله نوپایی است و نیاز به نهادینه شدن دارد.

نجینکو(۲۰۱۲) ترویج فرهنگ مشارکت در بین روستاییان فرایندی انگیزشی می باشد. از این رو در نظر گرفتن مشوق هایی برای روستاییان و اشاره به نتایج مطلوب ناشی از مشارکت به منظور انگیزه در آنان امری مقتضی است. مشارکت از طریق سازمان های مردمی در سطح محلی، از طریق تلاش های سازمان های غیر دولتی توسعه ای که هدف اصلی آنها بهبود شرایط اجتماعی اقتصادی روستاییان، بویژه فقرای روستایی است ارتقا می یابد. مشارکت فعال روستاییان فقط از طریق اجتماعات محلی و آن دسته از سازمان های خودیاری که هدف اولیه آنها پیگیری و تحقق اهداف اقتصادی یا اجتماعی اعضا باشد، به دست می آید.

در واقع همگان به این نکته واقفند که تعیین حد و مرز اینکه تا کجا مشکل اختصاصی جامعه محلی است و از کجا باید دستگاه اداری وارد عمل شود، چندان ساده نیست. برای انجام این خط کشی باید مردم مناطق و دستگاه اداری به درک مشترک برسند و برای این منظور، مادامی که مشارکت مردمی تضمین نشود، نمی توان به این درک مشترک نائل شد. در این تحقیق به بررسی و ارائه راهکارهای موثر بر سازمان های محلی تسهیلگر مشارکت جمعی در فرایند توسعه روستایی از طریق مشارکتهای مردمی پرداخته شده است.

روش تحقیق

روش تحقیق در این مطالعه، کیفی و از نوع «مطالعه موردی» است. مطالعه موردی حاضر محدود به روستای حصارگلی واقع در بخش جواد آباد از توابع شهرستان ورامین است. در این مطالعه داده های کیفی شامل جملات مستقیم از مردم درباره تجربیاتشان، دیدگاه ها، احساسات و دانش آنهاست که از طریق مصاحبه ها، یادداشت جزئیات فعالیت ها، رفتارها و اقدامات مردم، مشاهده اسناد جمع آوری گردیده است. در تحقیقات کیفی از فنون گوناگونی برای جمع آوری داده استفاده می شود که با توجه به نوع تحقیق، سؤالات تحقیق و مبانی نظری مربوطه انتخاب می شوند. مصاحبه های عمیق ساختاریافته، نیمه ساختاریافته و غیر ساختاریافته مشاهده، بررسی اسناد و تشکیل گروه های بحث مشارکتی از جمله مهمترین فنون جمع آوری داده هستند که نویسندگان مختلفی به آنها اشاره کرده اند (میرام، ۲۰۰۱؛ تیلور، ۲۰۰۰؛ کریسول، ۱۹۹۴) و در این تحقیق نیز از آنها استفاده شده است. علاوه بر استفاده از تکنیک های فوق برای روستای مورد مطالعه بر اساس برنامه زمانی از پیش تعیین شده جلسات بحث گروهی به صورت مشارکتی و با بهره مندی از برخی تکنیک های ارزیابی مشارکتی روستایی اجرا گردیده است. در هر جلسه بحث مشارکتی در روزهای متوالی سؤال های خاصی در ارتباط با اهداف تحقیق مطرح گردیده که روستاییان در باره آنها بحث نموده و نظرها و دیدگاه های خود را ارائه کرده اند. بدیهی است که محقق در تمامی مراحل برگزاری جلسات بحث مشارکتی به عنوان تسهیلگر ایفای نقش نموده و روستاییان به عنوان مشارکت جو در بحث ها شرکت کرده اند. کشیدن نقشه (کروکی روستا)، طراحی نمودار های ون برای ارزیابی وضعیت نهاد های مستقر در هر روستا و میزان اهمیت این نهادها از دیدگاه کشاورزان و پیدا کردن زمینه های مشارکت و موانع موجود در این زمینه مهمترین اهدافی بوده که در برگزاری جلسات بحث گروهی دنبال شده است. کلیه مباحث و مکالمه ها در این زمینه نیز توسط دوربین فیلمبرداری ثبت گردیده است. در تحقیق حاضر از روش نمونه گیری «گلوله برفی» استفاده شده است. اعتبار تحقیق حاضر، از طریق بکاربردن شیوه سه وجهی سازی (استفاده از محققان چند گانه، منابع چند گانه و یا روش های چندگانه)، در میان گذاشتن نتایج تفسیرها با افراد مصاحبه شده یا مشاهده شده، اقامت در مکان تحقیق در یک دوره زمانی، تقاضا از

Case Study
Unstructured
Triangulation

همتایان برای پیشنهاد درباره یافته های بدست آمده، درگیر شدن مشارکت جویان در تمام مراحل تحقیق و تبیین بایاس ها و فرضیات محقق (مریام، ۲۰۰۱) تقویت و تعیین گردیده است. قابلیت اعتماد (پایایی) تحقیق بر میزان ثبات و پایداری یافته های تحقیق دلالت دارد. در تحقیق حاضر به منظور افزایش قابلیت اعتماد تحقیق فنونی همچون موقعیت محقق در زمینه اجتماعی، سه وجهی سازی و بازرسی پیشگام استفاده شده است.

نتایج و بحث

حصارگلی نسبت به دیگر روستاهای دهستان جوادآباد در دورترین نقطه جمعیتی و فاصله ۴۰ کیلومتری مرکز دهستان قرار دارد. نزدیکی به کویر، دوری از مرکز شهر و نبود امکانات حمل و نقلی موجب شده تا مهاجرت روستائیان به شهر ملموس تر شود. دوری از شهر و عدم تاثیر فرهنگ شهرنشینی از عواملی است که باعث شده روش زندگی و رسم و رسوم روستائینی بیشتر از روستاهای دیگر در روستای حصارگلی حفظ شود و همچنان شاهد بانوانی باشیم که با میل و رغبت، در زمینه کشاورزی و دامداری فعال هستند. بر اساس نتایج بدست آمده در جدول شماره ۱ مشاغل جدیدی مانند کابینت سازی و آرایشگری نیز در روستا پدیدار شده است. ساکنان عقیده دارند در صورت حمایت دولت جهت ارائه تسهیلات اعتباری مشاغلی مانند کار با مینی بوس (خرید بطور مشارکتی با وام)، بسته بندی موادغذایی و غیره امکان پذیر است.

جدول شماره ۱- مهارت ها و حرف موجود در روستای حصار گلی

ملاحظات	متوسط	زیاد	کم	هر دو	زن	مرد	مهارت‌ها و حرف
		✓		✓			کشاورزی
		✓		✓			دامداری
به تازگی افتتاح شده است			✓			✓	کابینت سازی
۴ نفر			✓			✓	شعبه نفت
یک نفر			✓		✓		مخابرات
یک نفر			✓			✓	موتور آب
یک نفر			✓			✓	راننده تراکتور
یک نفر			✓			✓	کرایه کشی
یک نفر			✓		✓		آرایشگری

در واقع ساکنان برجای مانده، که یا توان مهاجرت نداشتند و یا حس تعلق به روستا مانع این نقل و انتقال شده است، با پیشنهادهایی این چنینی به دنبال راه حل برای خروج روستا از بن بست هستند. وجود این حس بسیار ارزشمند است چراکه علاقه مندی آنها به برون رفت از معضلات را می رساند و می تواند محرکی برای فعالیت های مشارکتی و گروهی شود. رفع مشکلات پیش روی ساکنان روستای حصارگلی مهمترین عامل برای توقف مهاجرت های بعدی است و حتی می تواند دلیلی برای برگشت مهاجرین به روستا باشد. شرایط موجود گواهی می دهد که ساکنان آمادگی لازم برای مشارکت، شکل گیری فعالیت های گروهی و پذیرش آموزش های موضوعی را دارند. روستای حصارگلی تاکنون بهره ای از فعالیت های ترویجی و آموزشی جهاد کشاورزی شهرستان ورامین نبرده است و هیچ دوره آموزشی برای آنها تشکیل نشده است. شاید این ناآشنایی را بتوان نقطه قوتی برشمرد، چراکه در روستاهایی که هدف بسیاری از رفت و آمدهای افراد وابسته به نهادها و ارگان های مختلف شده بودند ردپایی از بدبینی و بی اعتمادی بر جان روستا افتاده بود. اما روستائینان

حصارگلی نه تنها با حضور حداکثری در تمام فعالیت های مشارکتی انجام شده از سوی محققان، شرکت داشتند بلکه مملو از شور، نشاط و علاقه مندی نیز بودند.

جدول شماره ۲- ماتریس مقایسه زوجی مشکلات کشاورزی روستای حصار گلی (مردان)

مشکلات کشاورزی	کمبود آب	هزینه سمپاشی	کمبود کودشیمیایی	خرید تضمینی	کمبود تراکتور	زمین مشاع	آموزش	مالیات آب
کمبود آب	—							
هزینه سمپاشی	—	—						
کمبود کودشیمیایی	—	—	—					
خرید تضمینی	—	—	—	—				
کمبود تراکتور	—	—	—	—	—			
زمین مشاع	—	—	—	—	—	—		
آموزش	—	—	—	—	—	—	—	
مالیات آب	—	—	—	—	—	—	—	—
امتیاز	۷	۱	۲	۰	۵	۶	۳	۴
الویت	۱	۷	۶	۸	۳	۲	۵	۴

مشکل کمبود آب نه فقط در روستای حصارگلی بلکه در تمامی روستاهای دهستان جوادآباد به عنوان یک دغدغه محسوب می شود. در حصار گلی کمبود آب و مجهز نبودن کشاورزان به اطلاعات لازم در خصوص شیوه های بهره مندی از آب محدود و همچنین مشاع بودن زمینها که پیامد آن بروز اختلافات بین بهره برداران می باشد؛ از جمله مسایل عمده کشاورزان محسوب می گردد. همچنین کمبود گرانی تراکتور و نهادهایی مانند کود و سم از جمله مشکلات مطروحه می باشد. گرچه آموزش می تواند بسیاری از راهکارهای حل مشکلات را به کشاورزان بیاموزد. اما فقدان آموزش نیز خود یکی از مشکلات عمده است، نهایت آنکه آیا شورای محلی می تواند با مشارکت در مشورت جمعی راهکاری برای جلب رضایت مسئولین در تقلیل مالیات آب بیابد.

بر اساس نتایج جدول شماره ۲ موتور آب از دیدگاه مردم حصارگلی یعنی کار، یعنی زندگی و سازندگی و نبود آن یعنی مهاجرت، بیکاری و سردرگری بانی. بیکاری جوانان در کنار خیل عظیم کارگران ارزان افغانی، انگیزه مهاجرت را از هر زمانی بیشتر تقویت می نماید. همچنین گرانی و کمبود وسایل ایاب و ذهاب، امکان ارتباط و تعامل با اجتماعات انسانی دیگر را تضعیف می کند. اگر به این مسایل، عدم امنیت و بهداشت و بیمه را نیز بیافزاییم، موضوع بسیار پیچیده تر از این می شود. با وجود این حصار گلی هنوز زنده است و کشاورزی و دامداری حرفه اصلی ساکنان این روستای کوچک و دورافتاده را تشکیل می دهد.

جدول شماره ۳- ماتریس مقایسه زوجی الویت بندی سازمانهای درونی روستا از نظر اهمیت

روستای حصار گلی (زنان)

سازمانهای درونی روستا	مخابرات	کارگاه کابینت سازی	شورا	مدرسه ابتدایی	شعبه نفت
مخابرات	—				
کارگاه کابینت سازی	—	—			
شورا	—	—	—		
مدرسه ابتدایی	—	—	—	—	
شعبه نفت	—	—	—	—	—
امتیاز	۳	۳	۲	۳	۴
اولویت	۲	۲	۳	۲	۱

با توجه به جدول شماره ۳ از دیدگاه زنان روستا گرچه شعبه نفت و کارگاه کابینت سازی به عنوان یک سازمان محسوب نمی شود ولی به اندازه مدرسه ابتدایی و مخابرات برای آنها مهم و حیاتی است و نبود آنها باعث افزایش مهاجرت مردم می شود.

جدول شماره ۴- ماتریس مقایسه زوجی منابع دریافت اطلاعات روستای حصار گلی (بانوان)

منابع دریافت اطلاعات	تلویزیون	شورا	تجربه بزرگترها	تجربه دوستان	مدرسه	بخشداری
تلویزیون	—					
شورا	—	—				
تجربه بزرگترها	—	—	—			
تجربه دوستان	—	—	—	—		
مدرسه	—	—	—	—	—	
بخشداری	—	—	—	—	—	—
امتیاز	۱	۰	۳	۲	۴	۵
اولویت	۵	۶	۳	۴	۲	۱

بر اساس نتایج جدول شماره ۴ بانوان حصار گلی اذعان دارند بدلیل مشکلات متعدد روستا؛ مردم مراجعات مکرر به بخشداری دارند. بهمین دلیل جدیدترین اخبار را از وضعیت کشاورزی و دامداری و دیگر مسایل مربوط به روستاهای دیگر، از اهالی روستاهای مختلفی که به بخشداری مراجعه کرده اند؛ دریافت می کنند. لذا بخشداری مهمترین منبع دریافت اطلاعات است. همچنین مدرسه نیز مشابه بخشداری محل رفت و آمد اهالی روستاهای مختلف است. (هریک مدرسه در منطقه جوادآبادپاسخگوی نیاز چندین روستادرخصوص جذب دانش آموز می باشد) تجربه کشاورزان سالخورده که از دانش بومی غنی برخوردار هستند و همچنین تجربه دوستان نیز راهگشای اهالی است. آنان از تلویزیون نیز به میزان ناچیزی اطلاعات دریافت می کنند. ولی شورا نقش چندانی در ارائه اطلاعات کشاورزی و روستایی، بویژه

اطلاعات مرتبط با زنان، ندارد. ضعف عملکرد شورا در روستا باعث شده خانوارها به صورت مستقل با بخشداری در ارتباط باشند البته این شکل گیری ارتباط با بخشداری فرضیه نیازمندی ساکنان به مشارکت و فعالیت های گروهی را بیشتر از پیش ثابت می کند. کمبود حضور تسهیلگران ترویجی برای راه اندازی فعالیت های گروهی و جلب مشارکت ساکنان به خوبی حس می شود چرا که انگیزه و همت در مردان و زنان به خوبی قابل مشاهده است و نیازمند تشکیلات سازماندهی شده برای یافتن راه مناسب هستند.

جدول شماره ۵- ماتریس مقایسه زوجی سازمانهای مرتبط با روستا

روستای حصار گلی (مردان)

سازمانهای مرتبط با روستا	خدمات جهاد کشاورزی	بانک کشاورزی	سازمان آب	بخشداری	اداره برق	میدان تره بار	دامپزشکی	تعاونی روستایی
خدمات جهاد کشاورزی	—							
بانک کشاورزی	—	—						
سازمان آب	—	—	—					
بخشداری	—	—	—	—				
اداره برق	—	—	—	—	—			
میدان تره بار	—	—	—	—	—	—		
دامپزشکی	—	—	—	—	—	—	—	
تعاونی روستایی	—	—	—	—	—	—	—	—
امتیاز	۷	۵	۴	۶	۳	۰	۱	۲
اولویت	۱	۳	۴	۲	۵	۸	۷	۶

از نظر مردان کشاورز حصار گلی مرکز خدمات جهاد کشاورزی بدلیل ارتباط مستقیم با منبع درآمد و اشتغال زایی روستا مهمترین سازمان مرتبط با روستا است همچنین بانک کشاورزی می تواند نیاز مبرم و حیاتی روستائیان را به تسهیلات وامی پاسخگو باشد و میزان مهاجرت را کاهش بخشد. سازمان هایی مانند بخشداری و سازمان آب نیز در راستای حل مشکلات بخش کشاورزی بسیار مؤثر می باشند و لازم است طرح پایلوت جواد آباد در رهگذر ایجاد ارتباط با سازمان های دولتی منطقه ای به این مقوله توجه ویژه نماید.

جدول شماره ۶- ماتریس مقایسه زوجی اولویت بندی منابع دریافت اطلاعات روستای حصار گلی (مردان).

منابع دریافت اطلاعات	تجربه پدران	تجربه دیگران	کلاس	کارشناس	رادیو	تلویزیون	مطالعه
تجربه پدران	—						
تجربه دیگران	—	—					
کلاس	—	—	—				
کارشناس	—	—	—	—			
رادیو	—	—	—	—	—		
تلویزیون	—	—	—	—	—	—	
مطالعه	—	—	—	—	—	—	—
امتیاز	۵	۶	۰	۳	۱	۳	۲
اولویت	۲	۱	۶	۳	۵	۳	۴

مردان حصار گلی از تجربیات همتایان خود در روستا و همچنین تجربه بزرگترها به عنوان عمده ترین منبع دریافت اطلاعات یاد می کنند و وجود کارشناس مرکز خدمات ترویجی و تلویزیون نیز از منابع مهم اطلاع رسانی محسوب می گردند. متأسفانه فقدان دوره های آموزشی برای کشاورزان و دامداران این روستا امکان بهره برداری از یک منبع قابل ملاحظه از اطلاعات را از کشاورزان سلب کرده است. با اطلاعاتی که محققان از وضعیت روستا و روستانشینان کسب کردند حالا به راحتی می توانند برای شکل گیری تشکل های محلی با هدف جلب مشارکت گروهی و توسعه روستایی برنامه ریزی کنند.

تعداد خانوار کمی در روستای حصارگلی زندگی می کنند، اما همین تعداد کم، همگی ثابت قدم اند و برای توسعه روستا به هر نقطه امیدی چنگ می زنند؛ که البته استقبال ساکنان از طرح مددکاران ترویجی و مشارکت اکثریت آنها در این انتخابات، بیانگر این مهم بود. عدم رضایت روستائیان از عملکرد شورای ده مزید بر علتی بود تا با جدیت و امیدوار به آینده در انتخابات مددکار ترویجی روستا مشارکت کنند و در نهایت یک بانوی روستایی جوان، به عنوان نماینده روستا انتخاب شد.

به دنبال فعالیت و پیگیری های مددکار ترویجی روستا، یکی از پروژه های کارآفرینی جهادکشاورزی شهرستان ورامین در روستای حصارگلی اجرا شد و گروهی از بانوان متولی اجرای این طرح شدند.

با توجه به وجود باغ های پسته در اطراف روستا و مستعد بودن شرایط کشت این نهال مثمر طرح کارآفرینی مذکور در زمینه پرورش نهال پسته عملیاتی شد. برگزاری دوره آموزشی نحوه پرورش، اهداء پسته های مرغوب جهت تولید نهال، گلدان های پلاستیکی مخصوص پرورش نهال و نظارت کارشناسان از تعهدات جهاد کشاورزی ورامین بود و اختصاص مکان کشت، مراقبت و آبیاری نیز بر عهده گروه کارآفرین گذاشته شد. با توجه به وجود باغات فراوان پسته در اطراف روستا که اکثراً به گروه های کشت و صنعت و یا سرمایه داران تهران نشین اختصاص داشت، اطلاعات گروه کارآفرین روستایی از نحوه کار، در سطح عالی بود که البته با برپایی دوره های آموزشی ترویجی تلفیقی از این اطلاعات بومی با روشهای علمی و فناوری صورت پذیرفت.

محققان در این مدت علاوه بر کسب داده های اجتماعی، به صورت نامحسوس موجی از مشارکت را در بین روستا نشینان ایجاد کرده بودند و این زمانی حس شد که ساکنان پیشنهاد بهره گیری از فضای عمومی آب انبار روستا در جهت اشتغالزایی را مطرح کردند.

روستای حصارگلی آب انبار قدیمی دارد که بدون استفاده است. آب انبار حصارگلی در شرق جاده پیشوا به مبارکیه در دو کیلومتری شرق جاده اصلی، و در روستای حصارگلی قرار دارد. این اثر تاریخی که تا اواخر دوره قاجاریه مورد بهره برداری قرار می گرفت، تمامی از آجر و ملات گچ شکل گرفته و راه دسترسی به مخزن آب از یک ردیف پلکان آجری امکان پذیر است.

حضور تیم تحقیقی در روستا و ایجاد فضای صمیمی در بین روستائیان مویی از امید را به آنان بخشیده بود. با توجه به اینکه می دانستند این تیم، تضمینی برای عملیاتی کردن ایده های آنها نیست و قدرت اجرایی ندارد اما گپ و گفت های جمعی باعث بیدار شدن روحیه "ما می توانیم" در آنها شده بود.

با توجه به تمامی مشکلات، از قبیل دوری از مرکز شهر، مهاجرت و... همچنان کشاورزی و دامداری از بیشترین مهارت های موجود در روستاست و نشانگر این مسئله است که روستای حصارگلی از دست نرفته و هنوز به نقطه بحرانی برگشت ناپذیر نرسیده است. حال آنکه می توان با مدد روش های تسهیلگری، به ساکنان، آموزش های هدف دار ارائه داد و یا با شکل گیری تشکل های گروهی راه حل رفع مشکلات را جستجو کرد.

بنابراین میتوان از جمله راهکارهای موثر بر سازمان های محلی تسهیلگر مشارکت جمعی در فرایند توسعه روستایی بالاخص در روستای حصارگلی به کاربرد راهکارهای نوین آموزشی، تغییر در نظام و محتوی آموزش، آموزش متناسب با امکانات و شرایط جامعه، تغییر در آموزش و پرورش جامعه روستایی، ترغیب و تشویق دختران روستایی برای حضور در تشکلهای، تخصیص آموزش به دختران و زنان روستایی، ایجاد تحول در نگرش روستائیان از طریق رسانه ها، تغییر در ارزش های حاکم بر جامعه روستایی در ارتباط با توانمندیهای زنان روستایی، تقویت و توسعه شبکه یا برنامه های تلویزیونی و رادیویی نام برد. به طور کلی به منظور دستیابی سازمان های محلی تسهیلگر به هدف کلی در فرایند توسعه روستایی و توسعه پایدار و عادلانه با رعایت برابری از طریق مشارکت مردمی رعایت موارد ذیل پیشنهاد می شود:

- ۱- ارتقای سطح آگاهی عمومی در مورد نقش مشارکت مردمی و سازمان های محلی در توسعه روستایی و کشاورزی؛
- ۲- ایجاد شرایط مناسب برای مشارکت مردمی؛
- ۳- بالا بردن ظرفیت درونی سازمان های مردمی روستایی در سطوح محلی و ملی؛
- ۴- تمرکززدایی از تصمیم گیری های دولتی؛
- ۵- ارائه رویه ها و روش های اجرایی مناسب جهت تسهیل روند مشارکت مردمی؛
- ۶- نظارت و ارزشیابی مشارکت مردمی؛
- ۷- توسعه و ترویج آموزش های تخصصی؛
- ۸- توسعه و حمایت از سازمان های محلی؛
- ۹- توسعه سیاست های غیر متمرکز برای توسعه روستایی.

منابع

- طالب، مهدی (۱۳۹۱) در پژوهشی تحت عنوان ارزیابی نقش مشارکت در طرح های توسعه مناطق روستایی (بررسی موردی: طرح های تجمیع مناطق روستایی)، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری -منطقه ای، دوره دوم، شماره، ۴، صص ۷۵-۸۱
- برقی، علی (۱۳۹۲) در پژوهشی تحت عنوان بررسی عملکرد شوراهای اسلامی روستا و میزان مشارکت مردم در توسعه روستایی مطالعه موردی: دهستان حسین آباد شهرستان نجف آباد، فصلنامه جامعه شناسی کاربردی، شماره ۳۷، صص ۴۹-۵۵
- لشگرآرا، فرهاد و شریف زاده، ابوالقاسم (۱۳۸۲)، (نقش رهیافت مدرسه مزرعه کشاورز در توانمندسازی کشاورزان در فرآیند توسعه پایدار کشاورزی). ماهنامه جهاد. ش ۲۶۱

- Anonymous.(2011). WomensEmpowement.<http://www.pakistan.gov.pk/divisions/MTDF/12Women%25empowerment>

- Zhang, Yongguilu, 2015, Reflection on farmers participation in rural Community Cultural construction, Vol. 7, No.9, p154
- Stanley, Kojo Dary, 2016, participation in rural Non- Farm Economic Activities in Ghana, Vol. 2, No.8, p240
- Durga, Prasad, , 2017, Peoples Participation in Development : sikkim, pp. 2278-0211, Nu
- Creswell, J.W. (1994). Research design, qualitative and quantitative approaches. Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi, 227pp.
- Taylor. George.R.(2000). Integrating Quantitative and Qualitative Methods in Research. University Press of Amriq. 255pp.
- Merriam, S.B. (2001), Qualitative Research and Case study Applications in Education. Jossy Ey – Bass – 275pp.
- Njinkeu, D, Wilson, J and Fosso, B.P.(2012)"Trade Facilitation:What Is It and How Does It Help?. Paper Prepared for AERC Collaborative Research Project on Supply Response, July.

